

Labodi grbci *Cygnus olor* na reki Krki Mute Swans *Cygnus olor* on the Krka river

Andrej HUDOKLIN

UVOD

Populacija labodov ob odsotnosti naravnih tekmecev in plenilcev raste. Labodi so postali svojevrsten zaščitni znak reke Krke, obenem pa je vse več pritožb zaradi uničevanja brežin in škode na obrežnih poljih, medtem ko jih ribiči obtožujejo, da uničujejo ribje mladice.

Naloge smo se lotili z namenom, da bi ovrednotili populacijo, ugotovili značilnosti njene sezonske dinamike ter pripravili smernice za gospodarjenje s to napol udomačeno vrsto.

Labodi so bili na reko Krko umetno naseljeni. Kot se spomni dolgoletni skrbnik labodov gospod Franc Kim iz Hotela grad Otočec, je bil pobudnik naselitve eden njihovih stalnih gostov iz Švice. Kljub velikim težavam je takratnemu direktorju gospodu Lampretu uspelo pridobiti potrebna dovoljenja za uvoz, in 16. junija 1968 sta bila iz Švice pripeljana na Otočec dva para labodov.

Na reki Krki je za labode zanimiv srednji in spodnji tek - od Soteske do izliva v Sarvo pri Čatežu. Krka ima na tem delu značaj ravninske reke, strmec je razmero-

ma majhen, dodatno ga umirjajo številni jezovi. Za reko je značilno, da je narava tod dobro ohranjena. Dno je razgibano, ponekje peščeno, muljnato ali strukturirano z lehnjakom. V reki se predvsem v okolici Otočca, Cerkelj in Krške vasi pojavljajo tudi manjši otoki. Pestrost biotopskih razmer je tudi razlog za veliko pestrost vodnih rastlin in živalskih vrst.

Za reko je značilna tudi bogata obrežna vegetacija, ki jo gradi pestra kombinacija drevesnih in grmovnih vrst. Reko obdaja širok pas poplavnih travnikov, redkeje njiv, na posameznih odsekih pa tudi gozd.

Krka je pod Novim mestom uvrščena v drugi do tretji kakovostni razred, kritično onesnaženi so tudi nekateri pritoki: Toplica, Kobilica in Velikovaški potok, kar je še zlasti kritično v času poletnih nizkih vodnih stanj, ko reka tudi zacveti.

METODA DELA

Terensko delo je obsegalo večkratni kvantitativni popis labodov in njihovo obročkanje.

Glede na velikost ptic ter obvladljivost in preglednost terena smo se odločili za

Slika 1: Leta 1993 je imel par labodov grbcev na Otočcu 9 mladičev (M. Vesel)

Fig. 1: In 1993, a pair of Mute Swans reared 9 young at Otočec (M. Vesel)

metodo popolnega preštevanja. Štetje smo opravljali enkrat mesečno na relaciji od Soteske do Krške vasi. Pot obhoda in opazovalne točke so bile ustaljene. Večji del reke je dobro viden iz avtomobila, druge odseke pa smo prehodili. Opazovanja so bila opravljena v dopoldanskem

času. Opazovali smo z daljnogledom in teleskopom.

Občasno smo posamezne osebkke tudi obročkali. S hranjenjem smo jih zvabili na kopno, kjer smo jih zadržali in na nogo namestili aluminijast obroček z imenom obročkovalca in ustrezno številko.

REZULTATI

kraj/čas	2.2.	20.7.	7.9.	19.9.	30.10	22.11.	21.12	13.1.	18.1.	18.2.	19.3.	17.4.	28.5	30.6	26.7	1.9.
Rumanja vas					2				4		3					
Zalog				5	3(1)	3	10(3)	23(1)		7(2)	7	3				
Srebnice	2	2	2			5(3)	10(1)		20(2)	2	2		1	2	2	
Mačkovec						15					1					
Lešnica	6															
Otočec - vas	2		5	1			11		2		4	3(1)		10	2	
Otočec - grad	5	18(9)	4	10(5)	2	6(4)	9		5(1)	5	2	4	22(6)	18(6)	8(6)	8(6)
Struga	4			2						19(3)			7(5)	7(5)	7	8
Kronovo	2					4(2)			1			3(1)		7		
Bela cerkev						3					2	3	2			8
Draga			5(3)		3	7					16(5)	1		4		
Dobrava	32						17(4)	6				1		1		
Čučja mlaka											7	9(8)				
Mršeča vas				4						3	2	12(2)				
Malence	5			2						2	2	3(1)	2	2	2	
Kostanjevica					8(4)	5(1)	2				1		1			
Karlče					9	7					8(2)		2	2		
Podbočje		41	27		3		3(1)			4	4	2	1	3	17	24
Mraševo	1															
Pristava											2					
Gazice				2	18	7(1)				1		2	8(4)	3(1)		
Bušeča vas											2			5(3)		
Cerklje					6(4)	2						2	1			
Račja vas		2								3		1				
Boršt			4	2	2	2	2			1		1	1	2	2	2
Malence					4						4(1)		1			
Krška vas	4	4			2	5	3	3	3		3(1)	1		2		
skupaj	63	67(9)	50(3)	27(5)	60(9)	71(11)	67(9)	32(1)	34(3)	47(5)	72(9)	48(13)	52(15)	58(15)	40(6)	50(6)

Legenda: v oklepaju je označeno število mladičev

Key: Numbers in brackets indicate the young

Tabela 1: Rezultati opazovanj po posameznih lokalitetah

Table 1: Results of the observation as per separate location

RAZPRAVA

Ocena številčnosti

V času od 20. julija 1995 do 1. septembra 1996 je bilo opravljenih 16 opazovanj, praviloma enkrat na mesec. Predhodno je bilo 2. februarja 1995 tudi zimsko štetje. Rezultati opazovanj labodov po posameznih lokalitetah so predstavljeni v tabeli 1.

Celoletno spremljanje labodov grbcev na reki Krki je pokazalo, da se je njihovo število prek leta stalno spreminjalo. Število je nihalo v razponu med 27 in 72 osebki, povprečno pa je bilo zabeleženih 52 osebkov. Populacija je bila največja na začetku oziroma koncu zime (november - 71 osebkov, marec - 72 osebkov), januarja pa je bil zabeležen občuten padec števila (32 in 34 osebkov). Najmanjše število labodov je bilo registrirano septembra - 27 osebkov, najbolj številčno stabilna populacija pa od aprila do septembra, to je v času gnezdenja.

Razmeroma velikih številčnih nihanj populacije v času opazovanja ni mogoče natančno obrazložiti. Na oceno številčnosti nedvomno vplivajo napake pri štetju ter migracije labodov. Številčne ocene populacije ob posameznih opazovanjih ne pomenijo absolutnih vrednosti, saj labodov v celoti vendarle ni mogoče prešteti. Dejstvo je, da celotne reke ob obhodihi ni bilo mogoče pregledati. Posamezni odseki so bili slabše pregledni

zaradi močne obrežne zarasti in otokov. Upoštevati je treba tudi, da so labodi razmeroma hitro gibljejo, da večkrat posedajo na obrežjih, se prehranjujejo v plitvinah med vegetacijo ali pa so v preletu.

Podatkov o pojavljanju labodov pred njihovo naselitvijo leta 1968 ni. Po pripovedi gospoda Kirna je populacija po naselitvi razmeroma hitro naraščala, saj je prvo gnezdo nastalo že naslednje leto. Število je postopno raslo, ob odhodu v pokoj leta 1983 pa je na Krki naštel 51 labodov.

Glede na oceno g. Kirna se številčnost po letu 1983 ni bistveno spremenila oziroma je ostala na istem nivoju. Kaj se pravzaprav dogaja s populacijo labodov, bi glede na podatke enoletnega opazovanja težko presodili. Na vprašanje, kakšne so tendence populacije, lahko odgovorimo le s stalnim spremljanjem. Opazovanje sezonske dinamike populacije labodov na reki Krki potrjuje, da se številčnost populacije stalno spreminja tudi zaradi migracij labodov. To potrjujejo najdbe obročkanih labodov z Blejskega jezera oziroma Krke, ki so bili najdeni na Krki oziroma Ljubljani.

Razširjenost

Opazovanja so pokazala, da se labodi na reki Krki zadržujejo v srednjem in spodnjem teku, to je med Sotesko in

Slika 2: Skupina labodov grbcev med prezimovanjem na Krki pri Lešnici, marec 1996 (A. Hudoklin)

Fig. 2: A group of Mute Swans while wintering on The Krka river at Lešnica, March 1996 (A. Hudoklin)

izlivom v reko Savo. Najpogosteje so bili opaženi na odsekih z mirno vodo in razmeroma plitvim dnom, ki so seveda tudi najugodnejši s stališča prehranjevanja.

Labodi so bili najpogosteje opazovani na naslednjih odsekih:

- Zalog - Srebrniče / poplavni travniki ob izlivu Temenice / Otočec - Struga / Kostanjevica - Karlče / Podbočje / okljuk Gazice / Krška vas

Značilnost sezonske razširjenosti

Distribucija labodov vzdolž reke se je v teku leta spreminjala. Opazne so razlike med gnezditvenim obdobjem, golitvijo in prezimovanjem. Večje število labodov je bilo zabeleženo od oktobra do marca, to je v času prezimovanja, ko populacijo obogatijo labodi iz severne Evrope.

V času prezimovanja se združujejo v večje jate, ki pa niso stacionarne. Za to obdobje je značilno razmeroma pogosto preletavanje vzdolž reke. V zimi 1995/96 se je daljše obdobje na odseku pri Zalogu zadrževala jata 20 labodov, med katerimi je bil vsaj eden zanesljivo iz Madžarske (obroček); 3. marca pa je bila opazovana jata 38 osebkov pri Lešnici.

Za gnezditveno obdobje, ki poteka nekako od marca do maja, je značilna večja stopnja teritorialnosti. Poleg petih gnezdečih parov se je teritorialno vedlo še

nekaj posameznih parov (Boršt, Malence), druge pa bi lahko opredelili kot spolno nezrele in klateže.

V času golitve oziroma menjave perja labodi ne morejo leteti, zato si poiščejo varna mesta, kjer se običajno združujejo v večje skupine. Kot je bilo videti v letih 1995 in 1996, sta bili aktualni dve golišči: širša okolica Otočca in odsek pri Podbočju. Tako se je leta 1995 pri Podbočju v času od konca julija do začetka septembra zadrževalo 41 labodov, letos pa 24.

Gnezdenje

V letu 1995 smo zabeležili 15 mladičev pri petih parih. Neuspešno je bilo le gnezdenje pri Malencah. Vsa gnezda so bila na otokih. Z izjemo para, ki je gnezdil na Otočcu, so bili pari z mladiči nezaupljivi in plašni, zato smo jih ob obhodih tudi težje registrirali.

lokacija gnezda nest locality	pozicija gnezda position of nest	izvaljeni mladiči hatched young
Otočec	otok / islet	6
Struga	otok / islet	5
Malence, Cizelj	otok / islet	0
Gazice	otok / islet	1
Gazice	otok / islet	3
skupaj / total		15

Tabela 2: Gnezdenje na Krki v letu 1995
Table 2: Breeding on the Krka river in 1995

Slika 3: V "labodjem redu" s koruzne njive ob Krki pri Dobravi, februar 1995 (A. Hudoklin)

Fig. 3: Mute Swans walking in a single file from a maize field along the Krka river at Dobrava, February 1995 (A. Hudoklin)

Največ mladičev je imel par na Otočcu - 6, v letu 1993 pa je imel isti par devet mladičev (par je obročkan). Dva njuna letošnja mladiča sta albina.

Obročkanje - migracije

Da bi dobili vpogled v migracije labodov, smo se odločili, da poskusimo obročkati čimveč labodov in da zberemo vse do sedaj znane podatke o obročkanih labodih z reke Krke.

V času opazovanja nam je uspelo obročkati 6 labodov, ki nosijo naslednje številke:

7023, 7034, 14001, 14003, 16083, 16084.

Drugi obročkani labodi na reki Krki:

- 11069, samica, obročkana 6.8.1994 na Otočcu (Dolinšek); opazovana 18.1.1996 na Otočcu (Šere in Hudoklin), kjer se stalno zadržuje. Letos sta imela 6 mladičev.

- 11070, samec, obročkan 30.7.1994 na Otočcu (J. Dolinšek); 14.1.1994 opazovan na Ljubljani, Na Spici (Magajna in #38; Šere).

Najdbe obročkanih labodov na reki Krki:

- 11068, samec, obročkan 15.7.1994 na Blejskem jezeru (Dolinšek); 22.11. 1995 najden na Otočcu (Šere in Hudoklin); je partner obročkane samice št. 11069.

- AH 90, labod z madžarskim obročkom, opažen 21. december 1995 na Krki pri Srebničah, kjer se je zadrževal na poplavinah travnikov ob izlivu reke Temenice do konca januarja 1996. Obročkan labod je bil stalno v jati desetih labodov, ki so se tudi pogosto spreletavali, zato predpostavljamo, da so bili vsi madžarskega izvora. Najdba je bila posredovana na Madžarsko, vendar povratnega podatka še ni.

Najdbe obročkanih labodov na reki Krki potrjujejo, da so za labode značilne sezonske migracije, ki potekajo v regionalnem kot tudi evropskem merilu. Tako

prihaja tudi do genetske osvežitve antropogeno naseljene krške populacije labodov.

Naravovarstvena ocena

Labodi niso uvrščeni na rdeči seznam ogroženih vrst ptic. V Sloveniji je v zadnjem obdobju zaznavna porast populacije labodov. S stališča varstva narave so preštevilčne jate lahko za vodni biotop moteče zaradi:

- prekmernega onesnaženja vode z iztrebki,
- uničevanja vodnega rastlinstva,
- teptanja obrežne vegetacije in bližnjih njiv,
- medvrstne napadalnosti.

Sedanja številčnost labodov na reki Krki s tega vidika ni kritična. Do večje koncentracije labodov prihaja le občasno, predvsem v času prezimovanja na različnih odsekih reke. Tudi na območju Otočca ne moremo govoriti o pretirani gostoti labodov. V teku opazovanj se je tu redno zadrževala le ena družina s šestimi mladiči, ki so bili manj plašni in zato privlačni za obiskovalce.

Ob reki Krki so labodi občasno moteči zaradi svojih pohodov na bližnje njive, kjer delajo škodo, zato ponekje postavljajo stražila, s katerimi jih želijo odvrti. Pritožbe je bilo slišati tudi s strani ribičev, ki sicer neupravičeno trdijo, da uničujejo ribji zarod.

Do danes po naselitvi ni bilo nikakršnih gojitvenih - regulativnih ukrepov. Izjema je bil manjši odlov za ljubljanski živalski vrt.

Ocenjujemo, da je današnja populacija labodov še uravnotežena z naravnimi razmerami in da v odnosu do naravnega okolja še niso destruktivni. V prihodnje jih bo treba redno spremljati in se v primeru kritičnega porasta populacije odločiti tudi za gojitvene ukrepe.

SKLEPI

Cilj naloge je bilo ovrednotenje populacije labodov na reki Krki in ugotoviti značilnosti njene sezonske dinamike.

V času od 20. julija 1995 do 1. septembra 1996 je bilo opravljenih 16 opazovanj. Število je nihalo v razponu med 27 in 72 osebki, povprečno je bilo zabeleženih 52 osebkov.

Labodi se na reki Krki zadržujejo v srednjem in spodnjem teku. Najpogosteje so bili opaženi na odsekih z mirno vodo in razmeroma plitvim dnom, ki so seveda tudi najugodnejši s stališča prehranjevanja.

Distribucija labodov vzdolž reke se je v teku leta spreminjala. Opazne so razlike med gnezditvenim obdobjem, golitvijo in prezimovanjem.

V času prezimovanja se združujejo v večje jate, ki pa niso stacionarne. Za to obdobje je značilno razmeroma pogosto preletavanje vzdolž reke.

Za gnezditveno obdobje, ki poteka nekako od marca do maja, je značilna večja stopnja teritorialnosti. Gnezdlilo je pet parov, izvaljenih pa je bilo 15 mladičev.

V začetku golitve, konec julija, so se labodi začeli združevati. Kot je bilo videti v lanskem in letošnjem letu, sta aktualni dve golišči na Otočcu in pri Podbočju.

Najdbe obročkanih labodov na reki Krki potrjujejo, da so za labode značilne sezonske migracije, ki potekajo v regionalnem kot tudi evropskem merilu. Tako prihaja tudi do genetske osvežitve antropogeno naseljene krške populacije labodov.

Ocenjujemo, da je današnja populacija labodov še uravnovežena z naravnimi razmerami in da labodi v razmerju do naravnega okolja še niso destruktivni.

ZAHVALA

Raziskava populacije labodov se vključuje v program inventarizacije favne reke Krke, ki jo vodi Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto. Izvedbo raziskovalne naloge je omogočila Mestna občina Novo mesto v okviru raziskovalnega programa v letu 1995. Terensko delo je potekalo v sodelovanju s sodelavcem Prirodoslovnega muzeja Slovenije, Daretom Šeretom.

Za sodelovanje in pomoč pri nastajanju naloge se vsem prisrčno zahvaljujem.

POVZETEK

Z nalogo so bile ovrednotene značilnosti populacije labodov na reki Krki, ki so bili leta 1968 naseljeni na Otočcu. V času od 20. julija 1995 do 1. septembra 1996 je bilo opravljenih 16 opazovanj, ki so pokazala, da populacija v teku leta niha v razponu med 27 in 72 osebki. Na reki Krki se labodi zadržujejo v njenem srednjem in spodnjem teku, na odsekih z mirno vodo in razmeroma plitvim dnom. Distribucija labodov vzdolž reke se je v teku leta spreminjala. Opazne so bile razlike med gnezditvenim obdobjem, golitvijo in prezimovanjem. Za labode so značilne sezonske migracije, ki potekajo v regionalnem kot tudi evropskem merilu. Današnja populacija labodov na reki Krki je še uravnovežena z naravnimi razmerami.

SUMMARY

The aim of this research project was to evaluate the population of Mute Swans which today inhabit the Krka river but were introduced to it at Otočec in 1968. From July 20th 1995 to September 1st 1996, 16 observations were made which showed that their population oscillated during the year from 27 to 72 individuals. On the Krka river the swans inhabit its middle and lower reaches, particularly the sections with slow-moving and relatively shallow water. In the course of the year, their distribution along the water varied a great deal. Particularly noticeable were the differences between the breeding season, moulting and wintering. Characteristic are seasonal migrations which take place on the regional as well as European levels. The present-day population of Mute Swans on the Krka river is still in balance with natural conditions existing there.

Andrej Hudoklin
Ob Sušici 15, 8350 Dolenjske Toplice